

Še pet zgodb

6. NE HODI NA VRT BREZ POTREBE

Beno
Zupančič

Jaz, je govoril Boštjan in se ves čas oziral na sosedov vrt, nisem mislec. Ne znam misliti. Celo ne maram. Mislijo naj drugi. Zato so tudi plačani, intelektualci. Jaz mislim samo po naročilu. Ko ga dobim, ga pretehtam in se lotim dela. To me veseli. Nič drugega.

Vsakdo naj opravlja svoje. Vsakdo naj nosi odgovornost za svoje. Srečen človek je v bistvu lahko le obrtnik. Narediš, kar si prevzel, in

natanko veš, kako in kaj si naredil. Dežela je polna vsakršnih socialistov, ki bi radi malo delali in dosti zaslužili. Meni že ne bodo pogledali ne v žep ne v dušo. V meni gotovo vidijo zagovornika zasebne lastnine, kar pa ni res — jaz sem zagovornik dela.

Ne maram negotovosti, ugibanj, prekletih *dilem*, ali *alternativ*, zlasti če je ta *alternativa* ena sama, kot nam nenehoma pripovedujejo ljudje iz pisarn.

Zeni pravim: Danes delajva, jutri se bova ljubila.

Jutri, veselo odgovori in še nikoli ni odgovorila drugače.

Vzameva si čas in se ljubiva do onemoglosti. Malči je zdrava, praktična ženska. Ni robata, ni jokava, ni razuzdana. Dobro se ujemava. Ona opravi svoje, jaz svoje, ljubiva pa se skupaj, da je kaj.

Včasih si vzameva kak dan za počitek in se odpeljeva v naravo. Hodiva po travi, po gozdu, posediva na toplem parobku, nabereva gob, divjih rož ali borovih vej in se vrneva.

Kadar delam, ne maram, da me kdo moti z mislimi ali s čustvi. Moji izdelki so zmeraj dobri, poceni in gredo dobro v prodajo. Pod stanovanjem imam delavnico, v njej nekaj strojev nemške izdelave. Kadar jih požinem, je slišati glas, podoben šušljanju. Tako sem se navadil na te glasove, da se mi zazdi, da je nekaj narobe, kadar utihnejo.

Lepa reč, si pravim kdaj, takole delati, ko skorajda vse opravijo stroji. No, paziti že moraš na material, na stroje, na posebne želje naročnikov. Ti meni, jaz tebi. Ni mogoče drugače.

Ko delam, večkrat zaslišim ženo, kako mirno hodi po stanovanju nad menoj, in si mislim, da me njena prisotnost pomirja. Tu je, moja je, rada me ima, dobro se ujemava.

Kadar je lepo vreme, pride na vrt in dela na vrtu. Ozrem se kdaj pa kdaj k njej med rožami in solato. Ste kdaj videli cveteti buče? Ste slišali kdaj cvrkotanje ptic zjutraj, ko se komajda svita? Ste kdaj videli, kako vstaja ljubljanska jutranja megla, ob uri, ko intelektualce, ki so šli pozno spat, mučijo pohotne sanje o tujih ženskah? Z Malči se prej ali slej zmeniva za otroka, si pravim, samo da nam pobere soseda Raka. Piše se Rak in ima raka. Nekakšen priliznjen intelektualec.

Ne maram ljudi, ki so si zaslužili hišo za pisalno mizo. Ne maram moških, ki mi hvalijo ženo. Kakšno čedno ženo imate, je včasih osladno govoril, drugod pa je razlagal edinozveličavnost družbene lastnine. Nikoli mi ni bilo po volji, če se je žena pogovarjala z njim. Svoje stavke plete kot kmetje košaro. Bolj smiselni bi verjetno bili, ko bi jih prebiral v zapisniku, kot pa takrat, ko ga poslušáš. Mogoče sem ljubosumen zaradi žene in me moti dolgovezno kroženje okoli tisega, kar noče povedati naravnost. Bržkone plete besede okoli prostora, ki je pravzaprav prazen. Vse, kar govori, je samo nekakšno ogrodje ali ograja nič. Včasih mi pride na misel, da se prave vsebine nalašč noče dotakniti ali pa se je boji. Zakaj bi se je bal? Zato, ker je neprijetna, vznemirljiva, grozljiva? Čemu se potem sploh mota okoli nje kot mačka okoli vrele kaše?

Že nekaj mesecev ga razžira rak. Odprli so ga, nekaj porezali, ga spet zaprli in ga skušali pomiriti. Res je lepo pomirjen — roke se mu tresejo, oči te gledajo, kakor da bi ti hotele uganiti najbolj skrito misel. Kakor da bi vedel resnico, kakor da bi ti želel povedati, kako postanejo nenadoma mnoge stvari popolnoma ničeve.

Sosedje naokoli se vedemo, kakor da bi nič ne slutili. Vendar je čutiti okoli naših hiš komaj zaznavno napetost. Smrt prihaja v goste, pravim Malči, in ona odgovori: Res je, Boštjan.

Konec je mogoče tako rekoč natančno izračunati. Samo čudež da ga lahko reši, pravijo, čudežev pa ni, kot vemo. Prstena barva kože, napet mir v očeh, notranja vdanost, ki je samo druga oblika upora ali celo brezumnega upanja.

Z rokami na križu se pogosteje kot nekoč sprehaja po vrtu. Od daleč je videti kot najbolj navaden nedeljski sprehajalec. Zmeraj ga kdo opazuje, ne da bi se tega zavedal. Ure se mu iztekajo, zamotana gmota življenja splashneva. Moč razuma je kdaj pa kdaj zastrta. Rad bi se pogovarjal z Malči, mi pravi, z njo se tako dobro razumeta. Naj pokličem Malči? Obotavljam se, pogled se mu zamegli, saj bržkone ne more več zajeti v podrobnostih tistega, kar ga čaka. Odidem v hišo in pravim ženi: Gospod Rak bi se rad pogovarjal z gospo Malči.

Sonce na jasnem nebu se zdi kot tolažba ali kot strup, ko ga opazujem, kako se pogovarja z njo. Malči mi potem pripoveduje, da ga zanima, zakaj nimava otrok. Prasnili bi v smeh, a kaj naj bi smeh ob živem mrliču? Malči se smili. Pripovedoval ji je, da se kdaj zbudi in spregovori v njegovi notranjosti nekaj neznanega — šepetajoče, komaj slišno, z jezikom, ki ni več jezik vsakdanjosti. Osvobojen je čustva, osvobojen razuma, osvobojen vsakdanjih neznanosti, kakršne dajejo potuho nesmiselnemu životarjenju. V delovni sobi da se včasih ozre po knjižnih policah: knjige se mu zazdijo kot daljne pokrajine, kamor se ne bo nikoli več vrnil. Oddaljil se jim je, ozirajoč se še nekaj časa vanje, nato pa jih je zapustil.

Od pretiranega hlastanja po neznanem pride rak, Malči, svareče pravim ženi. Človek se dobesedno razžre. Ne hodi na vrt brez potrebe!

7. ONKRAJ KRALJESTVA NUJNOSTI

Mladenič je imel malo svetle bradice. Mislil sem, da melje zvečilni gumi, a je grizljal sončnične peške. Na vrvi je imel privezanega psa, stari-kavega kodra, vsega oskubenega, osivelega, lenega, otožnega.

Delal se je že mrak, v Moderni galeriji so odpirali razstavo. Zmeraj odpirajo razstave, kadar bi se jaz rad s kom pogovarjal.

Mladenič je bil videti bolj prijazen od psa. Ko sem ga pobaral, kaj neki je s tem nesrečnim kužkom, se je nasmehnil.

»Star je. Včeraj je imel devetnajsti rojstni dan.«

»Menda ne ravno devetnajsti?!«

»Čisto zares. Mamica mu je ocvrla jetrca. Mamica kličem Murijevo lastnico.«

»Ni vaš?«

»Kje neki. Nič nimam z njim. Ko bi imel kaj denarja, bi si kupil konja, ne psa.«

Gledal me je nekam zamaknjeno, kakor da ne verjamem njegovim besedam, nato pa dodal:

»Podnajemnik sem, za zajtrk kdaj pa kdaj odpeljem Murija na sprehod.«

»Večeri se,« sem zamrmral.

»Da, res je,« je odsotno odvrnil. »Hotel sem reči — za pasje sprehode dobivam zajtrk. Niste Slovenec?«

»Ne,« sem hitro odvrnil. »Doma sem iz San Francisca. Tu si samo ogledujem deželo. Po pravici povedano, marsikaj mi ni všeč. Stari psi se mi smilijo. Pri nas jih kar zastrupljamo.«

»Jaz se vam ne smilim, kaj?« se je zasmejal. »Jaz se samo sam sebi smilim. Včasih, ne zmeraj. Usmiljenje me obide zvečer, tik pred spanjem. Zjutraj sem fant od fare, kot se reče. Odkorakam v mesto in se šele pred pošto spomnim, da ne vem, kam sem namenjen. Študiram filozofijo.«

»Poznal sem nekega filozofa,« sem rekel. »Bil je star, sklerotičen, zelo dober po srcu, a pravzaprav docela nor fenomenolog. Njegova jecljanja so študentje poslušali bolj iz usmiljenja kot iz potrebe.«

»Meni tega ni treba. Pripravljam že magisterij.«

»Klope bi morali obrati temule Muriju — poglejte, še okoli oči so se mu nabrali.«

»Mamica slabo vidi. Jaz nisem zadolžen za bolhe, klope in take reči. Konec koncev morajo od nečesa živeti tudi klopi.«

Za trenutek sem premišljeval. Zazdelo se mi je, da od nekod slišim glas pozavne.

»Kljub temu bi se morebiti potrudili. Uboga žival se muči, a si ne more pomagati.«

»Jutri ga popeljem v društvo za varstvo živali, naj mu jih strokovno populijo. Za to je treba imeti pri roki olje ali bencin ali pips. Jaz nimam ničesar.«

»Kadar mi je dolgčas, rad prebiram Platona.«

»Res?« se je začudil. »Ali ga res še kdo bere?«

»Jaz, kot vidite.«

»Prebiral sem ga, ko sem obiskoval osnovno šolo,« se je zasmejal. »Med urami zemljepisa. Bilo je prav zabavno, zakaj profesor je bil pravi pravcati Cerberus, po značaju podoben Sokratu. Če te je zalotil, je vzdignil toliko prahu, da se je vse naokoli kadilo od same morale.«

»Muri,« je nato posvaril psa, »bodi dostojen. Menda se ne boš podelal spricho gospoda iz San Francisca? Ne bi malo potrpež?«

»Pustite ga,« sem ga skušal prepričati. »Pasja narava ima svoja pravila, svoje navade.«

»Preveč žre,« je rekel, »premalo se giblje. Ob petkih popoldne postane celo popadljiv.«

»Zakaj ravno ob petkih?«

»Ne vem. O tem nisem razmišljal. Vprašal bom mamico. Sporočim vam pismeno, če želite?«

»Res ni treba,« sem skromno odvrnil. »Saj nisem strokovnjak za pse.«

»Rad bi šel v opero,« je nato zavzdihnil in pozabil na Murija.

»Dajejo kaj zanimivega?«

»Ne vem. Ampak tja pride špelca.«

»Dekle, kaj? Študira filozofijo?«

»O, ne. Natararica. Pri njej kosim. Včasih tudi prespim. Potem moram nadrobno poročati mamici, sicer bi me spodila iz sobe. Brez sobe ne morem delati.«

»Imate štipendijo?«

»Ja, še kar. Mamica je namreč malo usekana. Včasih me zamenjuje z Murijem. Kar naprej se pogovarja in pogosto ne vé več, ali se pogovarja z njim ali z menoj. Včasih me sredi noči zbudi in moram poslušati njene zgodbe. Veruje namreč v preseljevanje duš, nekaj podobnega kot *zen-budizem*, ampak v šišenski različici. Zjutraj navsezgodaj pije radensko slatino, nato se

pogovarja s soncem, če ga je kaj, če ga ni, prebira *Delo* in kritizira prometne nesreče in cene na trgu.«

»Zanimivo,« sem vzkliknil. »Kako razburljivo!«

»Zvečer se usede in gleda televizijo. Malo gleda, nemudoma zaspi, prespi ves program, a zjutraj mi pri zajtrku pripoveduje filmsko zgodbo, ki da je gledala.«

»Si izmišljuje, ali kaj?«

»Najbolj presenetljivo je, da si jih ne izmišljuje.«

Skomizgnil sem.

Mladenič je potegnil iz žepa prgišče sončničnih semen in mi jih ponudil.

»Lepa hvala,« sem mu rekel. »Saj nisem ptič. Rad imam zemeljske oreške, če je zraven kaj pijače, ali pa vampe.«

»Nimam oreškov,« je odvrnil z obžalovanjem v glasu. »Sončnična semena so prav dobra, poleg tega se mi ni treba bati, da bi se zredil. Tudi brijem se dosti laže, kadar se pač brijem.«

»Zaradi semen?«

»Olje,« je kratko pojasnil. »Imam mehko kožo. Špelca pravi, da je perfektna.«

»Je fest punca?«

»Punca in pol. Študirala je zemljepis in zgodovino, zdaj piše in objavlja pesmi in diši po cvetličnem medu. Pomislite — čisto ob pamet je.«

»So vsaj kaj vredne?«

»Ne vem. Ne spoznam se na to. Ne razumem jih. Slutim samo, da bi rada imela otroka. Jaz sem trdno odločen — z menoj nobenih otrok, dokler ne bom magister.«

»No, bosta pač imela magistrčka.«

Zasmejal se je.

»Šaljivec,« je ljubeznivo rekel. »Špelca ni posebna intelektualna luč, da veste. Samo pristrčna je, iz enega kosa. Rada obiskuje opero, lepo poje, nora je na folklorne ples, rada prebira Marcuseja.«

»Se že dolgo poznata?«

»Dolgo? Ne vem natanko, morebiti pol leta. Srečala sva se, ko sem pasel Murija na travi okoli opere. Imela je večerno obleko iz satina in se mi je zazdela kot Tereza Kesovija. Naščuval sem Murija nanjo, se ji nato opravičil in tako, vidite. Špelca ne mara majhnih psov. Pravi, da so hudobni, da ji kukajo pod krilo.«

Zvečerilo se je. Muri je bil čedalje bolj črn. Mladenič se je zamišljeno nasmihal in nazadnje rekel:

»Ukvarjam se z mislijo, da bi po magistreriju pripravil še doktorat.«

»Zaposliti se ne nameravate?«

»Saj ne bom dobil zaposlitve. Kdo neki potrebuje filozofa? Čistega filozofa? Premišlujem, da bi se zaposlil kot natak. To bi bilo še najbolj zanimivo. Človek sreča veliko zanimivih ljudi in spozna veliko različnih značajev.«

»Špelcina zamisel?«

»Ne, Špelca ni dobra natakariča. Špelca bi bila dosti boljša kot kuharica ali kot socialna delavka. Mehko srce ima.«

»In magistrček?«

»Z njim ne bo težav,« se je zasmel. »Narediva ga mimogrede. Nekoč se je zgodilo, da se je pošteno ustrašila. Prepričana je bila, da je zanosila. Veste, kaj je že drugo jutro naredila? Kupila je otroški voziček. Takega staromodnega, iz druge roke. Nasmejala sva se do sitega. Punca namreč ne mara pilul, a jaz je tudi ne maram siliti. Zdaj bom moral iti. Mamica bo v skrbeh. Tudi Muri slabo vidi, zlasti ponoči. Veselilo me je. Pozdravite San Francisco. Pred časom sem napisal oceno koncerta *Golden Gate* kvarteta, ko je bil v Ljubljani. Ko se enkrat iznebim Murija, morebiti skočim tja, v Kalifornijo. S Špelco bi si jo prav rada ogledala. Menda imate tam veliko sonca, rib in univerz? Lahko noč!«

»Lahko noč, sem odzdravil.

Res, noč. Iz Moderne galerije se vsujejo ljudje. Mladenič vleče psa za seboj, kot da bi otrok peljal na vrvi voziček. Visok je, slok, prostodušen.

Hotel sem v resnici še nekaj reči, nekaj hudobnega, a sem si premislil. *Onkraj kraljestva nujnosti*, je nekdo nekoč zapisal.

Če bi bilo res zame, morebiti bo zanj?

8. KRATEK ŽIVLJENJEPIS KRIŠTOFA VESELA

Uradni podatki povedo o Krištofu Veselu le malo. Ob to se ne gre spotikati. Študent, partizanska vojska, politično delo, dokler ni pristal v tovarni, kjer se je začel ukvarjati z gospodarstvom. Iz življenjepisa — kljub nemirnemu času, ki ga je imel preživeti — je razvidno, rekel bi, nekam neizrazito življenje z več prtajene trmoglavosti kot znanja ali izkušenj. Po vojni se je kmalu oženil s čisto mladim dekletom, bolj podobnim vajenki v baletu kot odrasli ženski. Iz tega časa je znana podrobnost, ki je kljub vsemu izrazita. Pripovedovali so jo njegovi tovariši, včasih za smeh, včasih iz hudobije: V postelji ji je ponoči prebiral *Kako se je kalilo jeklo*, nato ga je mlada žena kmalu zapustila. Prizadelo ga je, da ga bolj ni moglo. Tovariši, pripovedujejo, da ni bil stremuh, da ni na slepo uveljavljal svoje misli. Imeli so ga za skromnega, tihega človeka, morebiti nagnjenega k zamišljenosti. Verjetno je, da ga je ljubezensko razočaranje pripravilo do tega, da je spremenil pogled na ljudi, na družbo, na njene dejavnosti. Videti je iz vsega, kar je mogoče pogledati za čas odtlej, da je nekaj sklenil, da se je oprijel nejasne, a pozneje vse razločnejše misli, nato pa jo neusmiljeno, brez prizanašanja uveljavil, kjer je le mogel. Nekaj časa je kajpada trajalo, preden je ugotovil, kako je to mogoče.

Njegovo poznejše življenje je bilo skorajda neopazno. Vrgel se je na delo, malo govoril, pazljivo poslušal, ne da bi nehal misliti svoje. Povojni gospodarski preobrati so mu dali priložnost, da je svojo misel utrdil, da jo je izdelal in spretno in vsestransko porabljal. Dolgo je trajalo, preden sta njegova misel in praksa postala očitna ne samo kot misel, ampak kot pravi prav-

cati *sistem*, utemeljen na podrobno izdelani miselnosti, sorodni nekaterim znanim zamislim iz srednjega veka. Ali je bila to samo misel, do neke mere opravičena v tedanjih razmerah, ali samo v miselnosti sprevrženo sovraštvo do ljudi — o tem je bilo težko dokončno soditi, ne da bi bili krivični. Lojze Šinkovec, ki je dolgo delal z njim, je pripovedoval, da je bil pravzaprav videti zagrenjenec. Kakor da se mu niso izpolnila pričakovanja. Ni pil, ni kadil, ni plesal in kvartal, ni prepeval niti tedaj, ko so vsi prepevali. Vendar se ta zagrenjenec po njegovem ni mogel pritoževati ne glede družbenega položaja ne glede dohodkov ali česa podobnega. Šinkovec si je vse skupaj razlagal z ljubezensko nesrečo in si mislil — lepega dne najde žensko po svoji meri.

Takrat smo gospodarili tako, da smo gradili novo iz starega, iz revščine, ki smo jo podedovali, in v nemali meri na račun življenjske ravni prebivalstva. Stisniti pas, da se izkopljemo iz najbolj črnega pomanjkanja, to je bilo geslo in pravi čas za Krištofa Vesela. Stiskati kar se dá, kopiciti, graditi, razširjati, *prelivati* sredstva tja, kjer so najbolj potrebna. Ampak lepega dne je to bolj ali manj vojno gospodarjenje moralo doživeti svoj konec. Nova industrija je začela proizvajati, pokrpali smo nekaj cest, preboleli gospodarske blokade, socialistični sendvič — razpolovljen krompir s fižolom v sredi — je bil pozabljen. Ljudje so hoteli tudi živeti, ne samo delati. Začel se je nekakšen povojni *bum*, kot so govorili evropsko misleči gospodarstveniki. Ljudje so si lahko kaj privoščili, gradili so si stanovanja, hiše, šole, bolnišnice.

Tu nekje se je začelo drugo poglavje gospodarskega in osebnega življenja Krištofa Vesela. Dotlej se je namreč splošna gospodarska politika ujemala z njegovimi sklepi, porojenimi bržkone predvsem iz ljubezenskega razočaranja. Bolj je bil trd, bolj je nastopal zoper kruhoborstvo, bolj so ga hvalili, bolj ga je preveval občutek, da družbeno življenje teče tako, kot on sodi, da je prav.

Preobrat ga je za trenutek zbegal. Nenadoma je občutil potrebo govoriti, prepričevati, opozarjati. Premišljeval je o vsem tem, dokler se ni odločil, da se potuhne. Povožijo me, si je mislil, če pridem z barvo na dan. Ni hudič, da bi šlo natanko tako, kot predvidevajo norci.

Ujel se je za rešilno vejo, ki so jo takrat imenovali *nevarnosti potrošniške družbe*. Prebiral je razprave o njej, razlagal ljudem, kako škodljivo je družbeno bogastvo, če se preseli v osebni ali celo družbeni standard. Ljudje se pomehkužijo, postanejo sebični, poraja se malomeščanščina, revolucija se potisne v kot, socialistični smotri zbledijo. Tako je plaval s tokom in proti toku, obenem prihajal v spore z delavskim svetom, povzročil nekoč celo pravi štrajk, za spoznanje popustil, ne da bi se odpovedal svoji misli in ne da bi jo kdaj razločno izpovedal.

Računovodkinja Elvira, prebrisana ženska s svetlimi očmi, kot da doživlja drugo mladost, mu je lepega dne rekla:

»Veste kaj? Če natanko premislim, pridigate revščino. Ali nekakšen redovniški socializem. Ali ne? Potrošništvo nastaja takrat, kadar si toliko bogat, da si potrebe izmišljuješ. Mi še najbolj perečih nismo zadovoljili. Pol naših delavcev nima stanovanja ali pa vsaj ne dostojnega.«

Krištofu se je moralo zazdeti, da je po dolgem srečal pravega sovražnika — bistrega, odkritega, nevarnega.

V letu dni jo je spravil stran, ponoči se mu je še dolgo sanjalo o njej. Začel si je prizadevati, da bi dobil zaveznike v partijski organizaciji, v sindikatu, v delavskem svetu, na občini, kjer koli se je kaj odločalo o gospodarski usmerjenosti podjetja.

Stiskati, si je gotovo mislil. Naj bo bogata družba, ne pa ljudje! Saj imajo vsakdanji kruh in streho nad glavo, kaj neki naj bi hoteli več? V njem sta se iz nekdanjega sklepa rojevala strastnost in celo sovraštvo. Vse naokoli se mu je zdelo čedalje bolj izdajalsko. Sam sebi je prav gotovo očital nedoslednost in popustljivost pod pritiski, ki so prihajali iz človeške nenasitnosti, razvratnosti, lahkomišelnosti.

Tako se je moralo zgoditi, da se je sprl z občino zaradi prispevka za osnovno šolo, z delavskim svetom zaradi denarja za menzo, s krajevno skupnostjo zaradi koščka poti, ki bi jo bili morali plačati. Skušal je ljudi prepričati — da imajo na švedskem šolski otroci telovadbo na prostem tudi pozimi, da tovarniška menza ni potrebna, naj si delavci nosijo malico od doma, da so noseče ženske huda obremenitev za proizvodnjo, da so proste sobote nepotrebno razkošje za deželo, ki je še zmeraj nerazvita. Poslušali so ga, premišljevali, nekateri so se mu naskrivaj posmehovali, navsezadnje pa glasovali po svoje. Sredstva za počitniški dom ob morju so izglasovali naravnost zahrbtno — medtem ko je bil na službeni poti.

Štel je izgubljene bitke, pestoval razbolene misli, si prislužil pošten želodčni čir, medtem ko mu je življenje dajalo vendarle nekaj zadoščenja z vsem tistim, kar je šlo čez mero splošno možnega: od osebnega razkošja, ki so si ga nekateri čez noč privoščili, do izdatne porabe v najrazličnejše družbene dejavnosti ali protokolarnih oziroma reprezentacijskih izmišljotinah nepopravljivih zapravljalcev. Po njegovem so družbeno zapravljalnost s posebno strastjo pospeševale ženske. Kozmetika, je našteval, porodi, gripe, nahodi, toplice, moda, pilule, enakopravnost, šolanje in podobne norosti! Z računi jim je dokazoval, da je te vrste zapravljalnost za veliko odstotkov višja od dejanske udeležbe žensk v proizvodnji, pri čemer niti ne upošteva žalostnega dejstva, da izkoriščajo v svoje zapravljaljske namene moške in otroke in sploh tako imenovano čustveno življenje človeka. Tudi to grozi družbi, da jo razje kot rak.

Razumljivo je, da se je sčasoma na vse strani zameril — tako ženskim aktivistkam kot razsodnim možem, prepričanim, da znajo odmeriti tako možnosti kot dejanske potrebe.

Tako je šlo njegovo življenje križem kražem, dokler se ni lepega dne znašel v podjetju mlečnozob pravnik. Temu se je posvetilo, da dobivajo Veselove zamisli poteze mističnega.

Bogati so zmeraj pridigali revežem, kako je bogastvo nevarno, ne da bi se mu sami odpovedali. Človeku so obljubljali raj na onem svetu, na zemlji nič drugega kot trpljenje ali kesanje. Socialno bistvo takih zamisli je bilo izkoriščevalsko, je brez vsakega strahu ali pomisleka pripovedoval, razlagal na sestankih in celo pisal v tovarniškem listu. Šomošter, si je mislil Krištof,

se bo že unesel, a kaj kmalu je spoznal, da so se pravnikove misli iznenada prijele. Kot kuga so se razlezle med delavci, se prikazovale zdaj tu, zdaj tam, dokler se ni vsa stvar docela zamotala. Kar naenkrat je čutil, da stoji pred ljudmi kot obtoženec: stiskač, sovražnik, blaginje, etatist, misleč samo na državno blagajno, ženomrzec, nasilnež, ki si je prisvojil oblast tudi tam, kjer mu že dolgo ni več šla. Mimogrede je pozabil, da je doma iz kmečke revščine, zdaj pa nastopa zoper kmečke pokojnine — iz gospodarskih razlogov seveda. Ugled, ki si ga je dolgo pridobival s prednostjo, skrbnostjo, skromnostjo, je šel naglo po gobe. Občutil je, da so ga dobesedno slekli do golega. Z bridkostjo se je moral spominjati knjige *Kako se je kalilo jeklo* in z njo svoje mlade žene — tudi ona ga je najprej poslušala, se nato pogovarjala, končno je začela molčati, dokler ni navsezadnje odšla.

Zapisniki iz podjetja vedo povedati, da se je razprava začela ponavadi z malenkostmi, z nepomembnimi odločitvami, za katerimi so ljudje začeli že razbirati pravi *smisel*. Tako so se mu najpoprej zmuznile iz rok majhne odločitve, potem razvojni plan, navsezadnje celotna delitvena politika. Sklicevanje na sklepe, resolucije, strokovne analize, na gospodarske avtoritete ali politična vodstva — vse je iznenada kot zakleto odpovedalo. Delavci so hoteli kratko in malo odločati, ampak odločati po svoji misli in presoji. Nekdo je celo rekel, da so družba oni, on da ne more biti predstavnik družbenega interesa.

V pasji hišici sem se znašel, si je gotovo obupan govoril, privezan na svojo misel kot pes na verigo. Vse naokrog so nasprotniki ali celo sovražniki.

Menim, je nekega dne bleknil v družbi mladi pravnik in se na vsa usta zasmejal.

Poklical ga je k sebi, ampak mladenič ni tajil, niti se ni dal prepričati. Očital mu je, da je postal škodljiv. Žal mu je, a tako je. Upa si to dokazati.

Krištof mu je dolgo dopovedoval, da se v vsakem dinarju dohodka, ki ne gre v nič, skriva bodočnost družbe. Mladenič mu je dokazoval, da je napačno samo v tem, da ta dinar ne gre kar tako v nič. Tako kot on, Vesel, misli in ravna, ta dinar resnično požira socialistične smotre, o katerih se pogovarjata in glede katerih se dolgoročno gledano — predvsem strinjata. Ljudje delajo, da bi živeli, ne narobe. Ko bi živeli samo zato, da bi delali, bi bila že vsa človeška zgodovina postavljena na glavo.

Potemtakem delo ni življenje? ga je vprašal.

Je, je odgovoril pravnik, ampak ne samo delo.

Mladi pravnik je pozneje večkrat pripovedoval o tem pogovoru *zaupne* narave. Obšlo ga je kot spoznanje: Vesel kakor da ni človek od tega sveta, tega namreč, kakršnega živimo, še manj, kakršnega hočemo. V njegovi misli je začutil nekaj tujega, zagrizenega, ponižujočega. Tedaj ni niti pomislil na to, da bi to utegnila biti *bolezen*. Veselova zavzetost se mu je zdela bližja strasti kot boleznim.

Nista se ne razumela ne sporazumela. Tehtnica se je v podjetju nagibala na napačno stran, prej ali slej se bo znašla Krištofova skodelica popolnoma v zraku.

Poskusil je še to in ono, nato je nepričakovano zaprosil — tudi iz zdravstvenih razlogov — za predčasno upokožitev. Kupil si je parcelo daleč od mesta, si zgradil hišico in tako rekoč izginil iz mestnega življenja. Ljudje so vedeli povedati vse mogoče: da se je na deželi pomiril, si celo pozdravil čir, da pridno obdeluje vrt in goji nekaj sadnega drevja. Z vaščani se ni kaj prida družil, če je že koga srečal, ga je posvaril pred zapravljenostjo. Bajе jih je večkrat prepričeval, da jo vnašajo v družbo in v gospodarstvo predvsem ženske. Kmetje so se nasmihali, ne da bi si mislili kaj posebnega, ko pa so ga čez čas videvali tavati po poljih brez pokrivala in brez obutve, so si ga začeli ogledovati najprej radovedno, pozneje celo zaskrbljeno, dokler niso lepega dne poklicali rešilca. Morali so ga vtakniti v prisilni jopič, da so ga lahko odpeljali. Vso pot se je pogovarjal o akumulaciji, o strupu potrošništva, o ženskem razvratu, vendar brez prave zveze in z namišljenim sogovornikom.

Lojze Šinkovec ga je čez čas obiskal v bolnišnici. Bil je miren, nasmejan, vendar docela zmeden. Trdil je, da ima doma ženo in otroke. Malo poprej da je dobil visoko odlikovanje za delo. V kratkem namerava odpotovati na Kitajsko, samo da še zbere nekaj podatkov o njihovih komunah. Poslovil se je prijazno, ga tikal, a podjetja niti omenil ni.

Pozneje so pripovedovali, da je skušal prepričati osebje v bolnišnici, naj ne potratijo preveč denarja za nebodigaporabo — kamor koli se ozre, vidi nepotrebne reči in vsakršno zapravljanje. On da je zoper razsipnost, še toliko bolj tu, kjer gre za norce. Pripovedoval jim je na dolgo in na široko, da piše o tem knjigo, strokovno ali celo znanstveno delo, s katerim bo dokazal, da smo na napačni poti. Svetlolasa ženska, zdravila si je duševno razdvojenost, mu je skušala dopovedati, da nesrečna beseda *norec* že dolgo ni več v strokovni rabi, a se je njenim besedam samo posmehoval. Ko bi jih ne bilo, se je odrezal, ne bi bil tu.

Kdaj pa kdaj prireja bolnikom in osebju predavanja o delitvenih razmerjih v pravi socialistični družbi. Tem in onim se zdi njegovo govorjenje dolgočasno, zamotano, nesmiselno.

Eden izmed bolnikov mu je predvčerašnjim vrgel v glavo na pol razrezano uvoženo špansko pomarančo. Menda je bilo videti, kot da ga je oblila kri.

9. KRI IN PEPEL

Ko je prišlo sinovo pismo, si je rekla: Ne vem, kaj naj mu odgovorim, zdaj, ko je že vse mimo. Stara ženska sem, skorajda brez srca. Brez čustev. Brez materinske ljubezni. Da se je vrnil tedaj, ko sva ga z možem čakala, da, a zdaj, kaj naj zdaj rečem, kaj naj zdaj storim?

Spomin je imela dober. Spominjala se je trenutka, ko sta se z možem sprla, osmega maja 1945 na večer. Mož je bil prepričan, da fant lahko ostane doma, ona da je v nevarnosti, da ga po kratkem postopku ustrelijo. Bila je noč, vsa okna so bila zagrnjena, z Gradu so grmeli topovi. Sin, otrok njene

bistrosti in očetove neodločnosti, je bil videti ravnodušen — čakal je njune razsodbe.

Zmeraj si odločala ti, je pozneje pisal mož, to je bilo moje prekletstvo. Ne more me potolažiti to, da je bilo tvoje.

Obveljala je njena. Sin je slekel zeleno domobransko obleko in se preoblekel v civilno. Izginil je v noči, ki je bobnela od poslednjih bojev. Zjutraj sta z možem skozi reže zaprtih polknic opazovala mesto, ko je kot ponorelo slavilo zmago. Nič nista govorila, čeravno sta oba mislila samo nanj — je uspel priti skozi obroč ali ne?

Nastopila je doba gluhotе — deset let molka, deset let misli, za las podobnih pogrebnim, dokler se ni sin nekega dne oglasil. Prvo pismo je prinesel neznanec. Kmalu se je oglasil po pošti, se podpisal in dodal neznan naslov.

Takrat mu je lahko odpisala. *Moral bi se bil oglasiti prej, ljubi sin. Oče je medtem umrl. Na smrtni postelji mi je očitil tvojo smrt. Očitala sem si, kar si le mati mora očitati. Umrl je v sovraštvu do mene, kljub temu da sva preživela skupaj trideset let. Razdalja med nama je bila kot med nebom in zemljo. On je bil politik, ne jaz. Jaz sem bila le ženska, mati, gospodinja. Služila sem vama, kakor sem vedela in znala. Nazadnje sta me oba zapustila. Oba z očitki. Gotovo tudi ti. Nazadnje sta me oba zapustila.*

Čez dve leti je prišel za teden dni domov.

»Povej,« jo je vprašal, »bi se mi bilo takrat kaj zgodilo?«

»Najbrž nič,« je odgovorila, ker je hotela biti odkritosrčna. »Bil si le študent medicine, zaposlen v bolnišnici. Nič hudega ti ne bi bili imeli očitati.«

Skomignil je:

»Mnogi so šli po gobe.«

»Zanje ste bili sovražniki.«

»In oče?«

»Trdil je, da sem jaz zakrivila tvojo smrt. Preden je umrl, je pustil debelo mapo zapiskov. Vsi skupaj so ena sama obtožnica zoper mene. Najbrž sem bila res jaz kriva, da si šel.«

»Bi jih lahko prebral?«

»Ne,« je odločno odkimala. »Tudi jaz jih ne bom nikoli več. Bistvo sem ti povedala. Preden bom umrla, jih bom požgala. Česa drugega tudi ne zaslužiš. Potolaži se s tem. Se ne bi mogel vrniti za stalno?«

»Prelepo se mi zdi,« je neodločno odgovoril. »Ne vem, kaj naj bi tukaj počel. Tam imam delo. Zdravnik sem, po toliko letih preseljevanj.«

»Zdravnike potrebujejo.«

»Vseposod. Zdaj mi ni hudega.«

Bil je videti otožen, utrujen, nagnjen k zamišljenosti. Kostonjevi lasje so mu po sencih siveli. Veliko bolj kot nekoč se ji je zdel podoben pokojnemu očetu. Jokala je, ko je odhajal.

»Te bom sploh še kdaj videla? Tujec si postal. To si zdaj očitam.«

Zasmejal se je, ampak to ni bil nasmeh veselja ali upanja.

»Kako da ne! Dali so mi potni list in vizo, kot vidiš.«

Bilo je lepo spomladansko jutro. Gledala je za njim skozi okno. Nosil je nenavadno progasto srajco in hlače, kakršne doma še niso bile v modi. Na koncu ulice se je za kratek hip ozrl, pomahal z roko in izginil za voglom.

Potem sta si kdaj pa kdaj pisala. On je pisal kratko, le malo je pripovedoval o svojem življenju. Ona je pisala redko, zato pa takrat dolga pisma, v katerih je bilo mnogo podrobnosti in veliko žalostne ljubezni. Sčasoma je ta ljubezen — sama ni vedela kako — skopnela, pisma so se spreminjala v navado, skorajda že mučno navado, ki ji je nalagala obveznosti. Včasih ni več vedela, kaj naj mu sploh piše.

Nekega dne se je spomnila, vzela moževe zapiske in jih začela uporabljati za svoja pisma. V pismih je odtlej uprizarjala pravcate prepire s pokojnim možem, z bogom, z usodo, z nesmisлом, v kakršnega se ji je sprevrglo življenje. V njih je zapovrstjo odgovarjala na pokojnikove obtožbe, ne da bi bil sin mogel slutiti, kakšen dvogovor je začel teči med živo materjo in mrtvim očetom. Res so se mu materina pisma včasih zazdela podobna norim spovedim, v katerih ni bilo pravega kesanja, še manj odpuščenja, kljub temu pa ves čas navzoča strašna pokora. Pokora, ki se mu je zdela nenaravna in mučna.

Ko ji je to nekoč obzirno omenil, je onemela. Stara ženska sem, si je rekla, ženska brez srca in brez usmiljenja. Taka sem postala teh dvajset let. Ne vem, ali bom sploh lahko umrla, kot se spodobi.

Sinu je takrat odgovorila: *V dvajsetih letih zgradijo mesta, ozelenijo puščave, sprevržejo se režimi, odmrejo monarhije. Kako bi se ne postaral človek, zlasti če je ženska z izpraznjenim srcem? Razlika med očetom in menoj je bila v tem, da se je njegovo napolnilo, napolnilo s sovraštvom, medtem ko se je moje izpraznilo. V njem ni več ne ljubezni ne sovraštva, če ti dve besedi sploh še kaj pomenita. Morebiti pomenita tebi? Jaz sem samo še lupina. Zadnjič me je nekdo vprašal, zakaj sem zmeraj črno oblečena. Odgovorila sem mu sodobno: Tako je treba manj prati.*

In zdaj piše, da se bo vrnil za stalno.

Stara ženska sem, si je govorila na glas, kaj naj mu stara ženska, polna trohnobe, odgovori? Sinu, ki je postal tujec? Tujcu, ki najbrž ni več podoben sinu?

Sedla je za mizo, odgrnila zastor, da je videla ven, premišljevala in nazadnje napisala: *Stori, kakor se boš sam odločil. Jaz sem odločila enkrat samkrat, takrat očitno napak. Ne nalagaj bremena odločitve na moja šibka ramena, kot jih je nalagal tvoj oče, zato da me je lahko obtoževal pred bogom in pred ljudmi. Vse, na kar še čakam, je zajeto v eni sami besedi — smrt. Če si še veren, pomoli k bogu za mojo ubogo dušo, jaz ne znam več moliti. Če nisi več, mi po smrti napiši na nagrobnik vsaj ljubeznivo besedo. V meni je bilo nekoč mnogo ljubezni, veliko strastnega upanja, a je življenje vse zapovrstjo upepelilo. Sama žara sem še, brez napisa, brez česar koli, kar bi moglo koga ganiti. Kakor koli se boš odločil, bodi srečen. Jaz k tvoji sreči nimam več kaj prispevati.*

Umrla je teden dni pred sinovim prihodom. Našla jo je sosedka, sedečo v naslanjaču. Videti je bila popolnoma mirna, kakor da spi. Naočniki so le-

žali na tleh. Sosei so se zdeli zelo starinski. Pobralla jih je in jih previdno položila na mizo. Vratca v peč so bila odprta, očitno je bilo, da je pred smrtjo sežigala papirje. Sivi kosmi papirnatega pepela so se vzdigovali s tal kot metulji, ko je na hitro odprla ali zaprla vrata. Sosei je za trenutek pretresena premišljevala. Nato je prinesla metlo, skrbno počistila pepel, ga stresla v peč in zaprla vratca vanjo.

Sin je dal vklesati na nagrobnik samo dve besedi: *Nesrečni materi*.

10. KAKO UMIRAJO RASTLINE

»Anton, menda ja ne boš umrl?« zavpije teta Liza, ki ima devetdeset let in še vsako jutro krmi grahasto kokoš v predmestju, s praga vrat na dvorišče — nekoč je tam rasla deteljica, po plotu so plezali kozji parkeljci.

Zammra nekaj nerazločnega in se obrne k zidu. Ne mara se več pogovarjati. Sliši, kako starka odšanta v kuhinjo, sliši jo, kako se pogovarja z ženo Slavko, zasliši muho, kako pribrenči skozi napol odprto okno.

Zeleno tetino dvorišče z deteljico, ob ograji hrastovo tnaló, na katerem je cepila trske, zraven vedro, v njem si je ob poletnih večerih, sedeč na tnali, namakala utrujene noge. Potem nič, dolgo nič, sivo pajčevinast dolgčas, poln šolskih knjig, nato izzivajoča rdeča proga čez vso deželo, ki so ji pravili vojska. Naučil se je preklinjati, kaditi, ravnati s puško, poslušati komisarja, brati zemljevide, govoriti o svobodi. Skozi misli mu huščne podoba vznemirjene množice, pogrebov v gozdovih, požganih vasi, nato rožnat deklinški obrake z rdečim križem na rokavu.

Muha kroži po sobi in ne najde ven. Od nekad iz sosednje hiše se slišijo glasovi radijske oddaje. Četrtekov popoldan ali kaj takega. Čas mu pokaže zobe, kakor da bi se vanj zarežal lačen volk. Čez deželo zdrvijo procesije avtomobilov in dim iz tovarniških dimnikov začne zastrupljati ozračje. Že dolgo ni bil na tetinem dvorišču, da bi videl, kako je kaj tam. Postarala se je, drži se v dve gube, oči ima še zmeraj žive in radovedne.

»Delavci so ljubili tovarne, zato ker so jih morali,« mu je nekoč rekla. »In železničarji lokomotive.«

Njen mož je bil železničar, nosil je zamaščeno čepico in zasmradil vso hišo s pipo, kadar je bil doma. Umril je po železniški nesreči, ki jo je napovedala stara Ambroževka, coprnica s kartami in pijačami za nesrečno zaljubljené ženske.

Zdaj se pogovarjata z ženo v kuhinji.

Ne mara slišati. Miži, in ko bi mogel, bi si zatisnil še ušesa. Prekleta muha. Moral bi jo popisati, a to je spet strup. Strup za muhe, strup za ljudi.

Že tri tedne ne more zbrati misli. Prihajajo, odhajajo, kakor ljudje v gostilno, brez reda, brez predvidevanj. Za pločevinastim pultom stoji vsa koščena Matilda in se smehlja. *Boste litrček? Boste brizganec? Kuhano klobaso?* V sosedni sobi ropotajo fantje z avtomatom za nogomet. Motorist, ves v usnju ali skaju, sloni na pultu, čelado je položil zraven sebe, in pije koko kar iz steklenice. Za hip ga vsega prešine topa bolečina, nedoločljiva,

a nasilna, misli se mu zavrtijo v nenavadni spirali, zazdi se mu, da bi moral teti odgovoriti. Kaj naj bi ji odgovoril? Da je res? Da ni z njim nič več? Da naj ga upepelijo in dostojno pokopljejo? Da naj mu na grobu govorijo predstavniki zveze borcev in lovske družine? Iz daljave priplava bela ladja, na njej vse polno belo oblečenih potnikov. Pojejo, vriskajo, mahajo z rokami, z robčki, s klobuki, s čepicami ali z ovratnimi ruticami. Kmalu nato zida hišo — iz prihrankov in na kredite. S Slavko nosita opeko na streho, včasih posedita na bodočem podstrešju in se pogovarjata, kako bosta s tem, kako z onim. Otrok je pripet v vozičku pred velikim kupom peska in se igra z uvoženo ropotuljico. Onstran prašne ceste sedi velik tigrast maček in jih opazuje z zelenkastimi očmi.

Ne bom umrl, odgovori teti Lizi, pobegnil bom. Ko človek ne more nič več, ga popade strah, iz strahu se rodijo pobegi, izdajstva, vsakršne ničevosti. Človek jih, dokler je živ, zlepa ne bo priznal. Kadar pride Slavka k postelji, se mu skorajda zasmili. Dela se, kakor da nič ne vé, kakor da mu bo aspirin vrnil zdravje, kakor da je vse tako, kot je bilo. Jezi se zavoljo tega in se ne mara pogovarjati, kakor da bi se pogovarjal z usmiljenko. Veliko rajši ima tetino vprašanje naravnost. Ona je že tako daleč, da ji je neskončnost blizu. Čisto blizu. Lahko bi se preselila kar na Žale, si postavila šotor blizu groba in olajšala sorodnikom pogrebne stroške in norosti.

Prijatelj Aleš, soborec, ves osivel in revmatičen, sede k postelji in nenehoma pripoveduje o nekakšnih konkretnih zadevah. Kar naprej govori *moramo, morali bi, potrebno bi bilo, nujno je*. Zasmili se mu. Stara dobričina brez leve roke. Stari tovariš, ki je dvainštiridesetega malodane umrl od krogle. Zdaj mu je apno udarilo v možgane, iz borca je postal tehnik, v glavi se mu motajo samo še misli iz debelo tiskanih naslovov. Položi svojo močno desnico na njegovo in navsezadnje izdavi: »Drži se! Morebiti le ni tako hudo, kot misliš.«

Ko odhaja, skozi priprta vrata vidi, da si je sivo glavo pokril s pokvečenim planinskim ali lovskim klobučkom z ozkimi krajevci. Kot da nima poštene pokojnine. Zavzdihne iz sočutja, ne vé več, iz kakšnega in komu namenjenega.

Teta se vrača.

Zavezuje si ruto pod nagubanim vratom.

»Anton, zmeraj sem govorila: vsega je lepega dne konec. Upam, da me dostojno pokopljete, ko se končno stegnem. Čas je že. Ne predrago, a dostojno. O krematoriju nočem nič slišati. Vsaka živa stvar mora čutiti ogenj in trpeti. Celo kamen. Tega ne maram niti mrtva. Naj iz mene raste travica ali deteljica.«

Tetine stare kmečke zvijače, pomisli in se nehote nasmehne.

»Kaj pa kozji parkeljci?«

»Ni jih več,« odgovori. »Sosed je tam sezidal garažo. Neznansko grdo, betonsko, vse je zastrupila okoli sebe. Še ptice so pobegnile.«

Ne razume ga. Mislil je na kozje parkeljce, ki naj bi rasli iz tete. Nihče več ga ne razume. Celo večna teta ne.

Slavka stoji zraven tete in se potrpežljivo smehlja.

»Morali bi se vpisati v društvo za varstvo okolja,« reče nato Anton in se s težavo odkašlja. »Napisali bi veliko resolucijo o tistem vašem sosedu in njegovi garaži.«

Teta vprašujoče pogleda Slavko, nato naglo spregovori:

»Jaz pa mislim, da je konec s človekom nekaj takega kot z uro. Lepega dne se izteče in ji noben urar več ne more pomagati. Ne dá se več ne naviti ne popraviti.«

S ceste pred hišo je slišati besnenje mopeda. Sosedov Tinc, odvil je izpušno cev, da bi se ropot bolj slišal.

»Včasih smo umirajočim zvonili,« zagodrnja teta in se namršči. »Zdaj jim trobimo in prdimo. In to delajo mladi ljudje, ki imajo nenehoma rit ali drek na jeziku.«

Anton se mora nasmehniti. Bolečina se sprehaja po drobovju. Zahrbten pajek z dolgimi kosmatimi nogami in ostrimi čeljustmi.

»Pokonci glavo,« reče teta, si potegne ruto čez čelo in se poslovi. Slavka odide za njo. Hiša je zgrajena, na sleme so pritrdili mlaj, spodaj pijejo cviček in jedo ptujske piščance, ki jih Slavka peče kar na ražnju pred hišo. Lepa hiša, pravijo prijatelji, za sto let narejena! V spalnici obesi svojo sliko v partizanski uniformi, narejeno takoj po osvoboditvi. Zato je lepa, gladka, skorajda neresnična. *Tako lep pa še zmeraj živ*, je vzkliknila teta, ko se je vrnil iz vojske, ne da bi mislila na kaj hudega. Pol leta je spet stanoval pri njej, posedal na njenem tnalu, namakal svoje partizanske marše v njenem večernem vedru in opazoval kozje parkeljce, kako so se razcvetali. *Moj bog*, je vzdihovala teta, *med vojsko smo se pulili za življenje, zdaj se pulimo za živilske karte!* Obdelovala je svoje solatne gredice s strastjo, kakršno zmorejo samo samske ženske, pozneje, mnogo pozneje, ko je minilo pomanjkanje, je začela gojiti nageljne. Za rojstni dan mu jih je zmeraj poslala polno košarico, in sicer za vsak naslednji rojstni dan več. Kdo vé, zakaj zmeraj več, pomisli in si ne vé odgovoriti. Če jih ima še kaj, mi zasuje grob z njimi, tako da ga sploh ne bo videti.

Spet zasliši muho. Njen glas je nenadoma nekam priliznjen, osladen, vabljev, kot da bi ga kaj prosila, ga prepričevala ali mu kaj dopovedovala.

Ne bom umrl, odgovarja teti, ne bom pobegnil. Nikoli nisem bežal kar tako. Nisem delal sramote poštenjakom. Naši niso nikoli tekli za menoj, zmeraj jaz za njimi, če je že bilo treba bežati. Umaknem se.

Za trenutek se sam sebi zazdi globoko zamišljen. Presenečen pomisli, kakšna neki je razlika med besedami: *Umreti. Pobegniti. Umakniti se.* Dejstvo bo vendarle eno samo.

Ne, ne, si odgovarja. Ni res. Tudi dejstva bodo različna. Morebiti samo zame, a vendarle. Kar se drugih tiče, svet se bo vrtel naprej, kozji parkeljci bodo cveteli kje drugje, če že ne več ob tetinem plotu.

Tišina. Naenkrat je vse strahotno tiho. Oglušel sem, strahoma pomisli, kot da bi to bila v tem hrupnem svetu kakšna nesreča. Nato spozna, da tudi ne vidi več. Oranžna tema se mu preliva pred očmi. Umik, si dopoveduje, to je prava beseda. Umik. Zasope, misli se mu zvrtničijo, teta s

svojim vrtom vred, hiša z ženo in s partizansko sliko na steni odplavajo stran od njega.

Nihče ne bo niti opazil, še nenadoma veselo pomisli. Kako neki umirajo rastline? Tiho, brez trušča, ne da bi koga vznemirjale?

Skozenj se pripodi mrzel morski val, silovit in nasilen, zaduši še poslednjo misel in poslednji utrinek čustva.

Pred hišo pravi teta Liza Slavki:

»Smrt je nekaj podobnega kot rojstvo. Zdaj se prikažeš in zajočeš, zdaj izgineš in zajoče kdo drug. In tako naprej in tako naprej.«

Tone
Kuntner

Trinajst ljubezenskih

Življenje je skozi srce rilo.
Sicer se ni med nama spremenilo.
Le malo bolj je otrdela koža
in roka tvoja me drugače boža.

JAZ TEBI Jaz tebi pogum,
POGUM ti meni moč,
jaz tebi vero,
ti meni sekiro . . .